

Prioritering maatschappelijke vraagstukken

Veldwerkverantwoording

Een enquête uitgevoerd in opdracht van het Sociaal en Cultureel Planbureau

Marsha Hilhorst

april 2011

Inhoud

	Inleiding	1
1	De voorbereidingen	2
1.1	Steekproef	2
1.2	Vragenlijstconstructie en programmering	2
2	De uitvoering van het veldwerk	5
2.1	Benaderingswijze	5
2.2	Verloop van het veldwerk	5
2.3	Respons en weging	5
3	De verwerking en het databestand	9

Inleiding

Ten behoeve van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft Veldkamp een enquête uitgevoerd naar de prioritering van maatschappelijke vraagstukken door burgers van 18 jaar en ouder.

Veldkamp heeft hierbij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- advisering over de vragenlijst en programmeren;
- steekproeftrekking;
- uitvoering van het veldwerk;
- verwerking van de gegevens en oplevering van een databestand.

In dit rapport beschrijven we de door ons gevolgde werkwijze. We gaan hierbij achtereenvolgens in op de voorbereidingen, de uitvoering van het veldwerk en de verwerking en weging van het databestand.

1 De voorbereidingen

1.1 Steekproef

Voor de gegevensverzameling is gebruik gemaakt van de steekproefbron TNS NIPObase. Dit is een database van huishoudens die zich bereid hebben verklaard met enige regelmaat aan enquêtes van Veldkamp en TNS NIPO deel te nemen. Deze steekproefbron bevat circa 200.000 personen. Het invullen van de vragenlijsten vindt plaats op internet. Er zijn dus geen personen zonder internetaansluiting in de database vertegenwoordigd. De werving voor het panel geschiedt grotendeels via traditionele onderzoeksinstrumenten. Bij de diverse mondelinge en telefonische omnibussen van Veldkamp en TNS NIPO wordt de bereidheid voor deelname aan het panel getoetst. Bij al deze onderzoeken is sprake van random sampling: iedere groep uit de samenleving heeft in principe een even grote kans om in de steekproef te komen. Het is niet mogelijk voor ondervraagden om zichzelf bij TNS NIPObase aan te melden.

De dataverzameling van het onderzoek is verlopen via een computergestuurde zelfinvulvragenlijst (Computer Assisted Web Interviewing, vanaf hier te noemen: CAWI). Er is een steekproef getrokken van bruto N=2.092 personen waarbij is gestreefd naar representativiteit op de kenmerken sekse, leeftijd, voltooide opleiding, grootte huishouden, regio en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen op 9 juni 2010. Voor de steekproeftrekking is gebruik gemaakt van normcijfers die zijn ontleend aan de Gouden Standaard. Voor het stemgedrag is gebruik gemaakt van de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen 2010. De steekproef bestond uit personen van 18 jaar en ouder.

1.2 Vragenlijstconstructie en programmering

In het onderzoek zijn 64 maatschappelijke vraagstukken voorgelegd die ook in eerder onderzoek zijn gebruikt. Deze methode is door Veldkamp in samenwerking met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) ontwikkeld en waarmee van een groot aantal specifieke vraagstukken de prioriteit in kaart kan worden gebracht. De ontwikkeling van dit instrument is gestart in 2003. Hierbij zijn de volgende stappen doorlopen:

1. vaststellen van de vraagstukken op de agenda;
2. de vraagstukken bevraagbaar maken;
3. de vraagstukken laten prioriteren.

Stap 1: vaststellen van de vraagstukken op de agenda

Er is gestreefd naar vertegenwoordiging van alle maatschappelijke onderwerpen in de prioriteitenlijst. Het kan hierbij gaan om vraagstukken die in Nederland spelen, maar ook om vraagstukken die elders op de wereld spelen. Tevens zijn er vraagstukken opgenomen die op dit moment spelen en vraagstukken die op de langere termijn relevant zijn.

De lijst is het resultaat van een uitgebreid selectieproces, waarbij zowel gebruik is gemaakt van deskresearch (bijv. verkiezingsprogramma's), gesprekken met experts als antwoorden van respondenten op open vragen ("Wat is volgens u het belangrijkste probleem dat moet worden opgelost?"). Er zijn dus zowel vanuit een bottom-up als een top-down perspectief onderwerpen geselecteerd.

We merken op dat het lastig is een volledig objectieve selectie van onderwerpen te maken. Hoezeer we dit ook proberen te voorkomen, er is altijd een zekere mate van subjectiviteit in de mate waarin onderwerpen worden uitgesplitst of deelonderwerpen worden samengenomen.

Stap 2: De vraagstukken bevraagbaar maken

De vraagstukken die in stap 1 zijn geïnventariseerd, zijn vervolgens zodanig geformuleerd dat ze door de ondervraagden tegen elkaar afgewogen kunnen worden. Er is aandacht besteed aan de mate waarin de onderwerpen specifiek en concreet zijn, voor wie ze spelen of wanneer ze spelen. Daarnaast is ernaar gestreefd de onderwerpen op hetzelfde aggregatieniveau aan te bieden (dus niet de armoede in de derde wereld vergelijken met de gezondheidszorg in de hele wereld) en dat het ene onderwerp niet een deel is van een ander onderwerp (bijvoorbeeld "broeikaseffect" en "milieu").

Ook de context waarin we de ondervraagden prioriteiten laten stellen is belangrijk. Hierbij is gekozen voor de vraagformulering "Welke van de volgende maatschappelijke vraagstukken is volgens u het allerbelangrijkste probleem dat moet worden opgelost?" Er is dus geen actor aan het vraagstuk verbonden (zoals bij "welk probleem zou de Nederlandse regering als eerste moeten aanpakken").

Voor ieder vraagstuk is een toelichting geformuleerd die voorafgaand aan het prioriteren van de vraagstukken wordt getoond. Het doel hiervan is om het vraagstuk concreter te maken en te laten zien welke onderwerpen allemaal onder dit vraagstuk vallen.

Stap 3: het laten prioriteren van de vraagstukken

Op basis van stap 1 en 2 is een lijst met maatschappelijke vraagstukken samengesteld. De meting wordt daarbij meer valide wanneer we een relatief groot aantal opties voorleggen. De kans dat we onderwerpen niet voorleggen die voor de ondervraagden wel belangrijk zijn, wordt dan immers kleiner. Maar we willen de belasting van de respondenten ook zoveel mogelijk beperken. Dit dilemma wordt opgelost door elke respondent een subset uit de totale lijst van vraagstukken te laten rangordenen. Uit experimenten die in samenwerking met het PBL zijn uitgevoerd, blijkt dat wanneer elke respondent een random subset van vraagstukken rangordent, de resulterende prioritering van alle vraagstukken over alle respondenten heen vrijwel identiek is aan de prioritering wanneer we iedereen alle vraagstukken laten rangordenen. Kortom: we hoeven niet alle vraagstukken door iedereen te laten rangordenen om tot een

betrouwbare en valide rangordening van alle vraagstukken te komen. De huidige lijst bestaat thans uit 64 maatschappelijke vraagstukken. De deelnemers hebben elk aselect 10 van de 64 vraagstukken voorgelegd gekregen, met de vraag deze te rangordenen op hun belang.

De opzet van de huidige meting is vrijwel identiek aan de opzet van de eerdere metingen in 2010 en in 2007, waardoor het mogelijk is vergelijkingen in de tijd te maken.

- De steekproefsamenstelling was in de drie metingen gelijk: respondenten van 18 jaar en ouder, afkomstig uit het TNSNIPObase panel. De steekproeven waren zoveel mogelijk representatief naar sekse, leeftijd, voltooide opleiding, regio, grootte huishouden en stemgedrag.
- De vragenlijst bestond uit exact dezelfde set van 64 vraagstukken.
- In de meting van 2007 is de deelnemers gevraagd 21 vraagstukken te prioriteren. In de metingen van 2010 en 2011 zijn 10 vraagstukken voorgelegd.

In de vragenlijst die in deze meting is gebruikt zijn, na de prioritering van de 10 vraagstukken, nog drie vragen aan de respondenten voorgelegd.

De vragenlijst is geprogrammeerd en door medewerkers van Veldkamp en het SCP getest. Vervolgens is de vragenlijst online afgenomen bij de respondenten.

2 De uitvoering van het veldwerk

2.1 Benaderingswijze

De ondervraagden ontvingen per e-mail een uitnodiging voor deelname aan het onderzoek. Het onderzoek werd hierbij aangekondigd als een onderzoek naar maatschappelijke vraagstukken.

2.2 Verloop van het veldwerk

Het veldwerk heeft plaatsgevonden van 7 april tot en met 14 april 2011. De gemiddelde invulduur bedroeg 5 minuten.

2.3 Respons en weging

Van de N=2.092 benaderden hebben er N=1.641 de vragenlijst volledig ingevuld, waarmee de respons uitkomt op 78%. Dit is een redelijk hoog responspercentage bij deze vragenlijstduur en looptijd.

Om een beeld te krijgen van de samenstelling van de non-respons is een vergelijking gemaakt tussen de respons en de non-respons van het onderzoek. In de volgende tabel zijn de resultaten hiervan weergegeven.

1 | De respons en non-respons (horizontaal gepercenteerd)

	bruto steekproef		respons		non-respons	
	abs.	abs.	%	abs.	%	
<i>seks</i>						
▪ man	1.023	793	78	230	22	
▪ vrouw	1.069	848	79	221	21	
<i>leeftijd</i>						
▪ 18-34	495	372	75	123	25	
▪ 35-44	430	309	72	121	28	
▪ 45-54	414	323	78	91	22	
▪ 55-64	373	312	84	61	16	
▪ 65 jaar en ouder	380	325	86	55	15	
<i>opleiding (voltooid)</i>						
▪ lager (t/m mavo)	586	467	80	119	20	
▪ middelbaar (mbo t/m vwo)	862	679	79	183	21	
▪ hoger (hbo+)	639	491	77	148	23	
<i>grootte huishouden</i>						
▪ 1 persoon	379	304	80	75	20	
▪ 2 personen	799	650	81	149	19	
▪ 3 personen	356	273	77	83	23	
▪ 4 personen	380	270	71	110	29	
▪ 5 of meer personen	178	144	81	34	19	
<i>regio</i>						
▪ grote steden	303	229	76	74	24	
▪ rest west	622	494	79	128	21	
▪ noord	216	164	76	52	24	
▪ oost	444	348	78	96	22	
▪ zuid	507	406	80	101	20	
<i>stem 10 juni 2010</i>						
▪ CDA	217	172	79	45	21	
▪ PvdA	287	232	81	55	28	
▪ SP	175	138	79	37	21	
▪ VVD	357	287	80	70	20	
▪ PVV	227	177	78	50	22	
▪ GroenLinks	107	90	84	17	16	
▪ ChristenUnie of SGP	73	63	86	10	14	
▪ D66	106	80	75	26	25	
▪ overige partijen	37	27	73	10	27	
▪ niet gestemd/ongeldig/blanco	506	375	74	131	26	
totaal	2.092	1.641	78	451	22	

Uit het overzicht blijkt dat de respons hoger dan gemiddeld is onder 55-plussers en onder GroenLinks-, ChristenUnie- en SGP-stemmers.

De samenstelling van de respons wijkt licht af van de samenstelling van de populatie. Dit is door middel van herweging gecorrigeerd. Normcijfers zijn ontleend aan de Gouden Standaard 2010. Een overzicht van de steekproefopbouw voor en na weging is in tabel 2 opgenomen.

2 | Netto steekproefkenmerken voor en na weging (vertikaal gepercentageerd)

	normcijfers %	totaal ongewogen		totaal herwogen	
		abs.	%	abs.	%
<i>seks</i>					
▪ man	49	793	48	805	49
▪ vrouw	51	848	52	836	51
<i>leeftijd</i>					
▪ 18-34	27	372	23	435	27
▪ 35-44	20	309	19	333	20
▪ 45-54	19	323	20	309	19
▪ 55-64	16	312	19	268	16
▪ 65 jaar en ouder	18	325	20	297	18
<i>opleiding (voltooid)</i>					
▪ lager (t/m mavo)	35	467	28	570	35
▪ middelbaar (mbo t/m vwo)	41	679	41	641	39
▪ hoger (hbo+)	25	491	30	427	26
<i>grootte huishouden</i>					
▪ 1 persoon	20	304	19	333	20
▪ 2 personen	36	650	40	596	36
▪ 3 personen	16	273	17	271	17
▪ 4 personen	18	270	17	295	18
▪ 5 of meer personen	9	144	9	146	9
<i>regio</i>					
▪ grote steden	16	229	14	253	15
▪ rest west	29	494	30	479	29
▪ noord	10	164	10	172	11
▪ oost	21	348	21	342	21
▪ zuid	24	406	25	395	24
<i>stemgedrag 22 november 2006</i>					
▪ CDA	10	172	11	167	10
▪ PvdA	15	232	14	240	15
▪ SP	7	138	8	121	7
▪ VVD	15	287	18	252	15
▪ PVV	12	177	11	190	12
▪ GroenLinks	5	90	6	82	5
▪ ChristenUnie of SGP	4	63	4	60	4
▪ D66	5	80	5	85	5
▪ overige partijen	2	27	2	29	2
▪ niet gestemd/blanco/ongeldig	25	375	23	409	25
totaal		1.641		1.641	

De verschillen tussen de ongewogen steekproef en de normcijfers zijn beperkt, zodat slechts kleine weegfactoren nodig waren:

- 69% van de ondervraagden heeft een weegfactor <1;
- 23% heeft een weegfactor tussen 1,0 en 1,5;
- 8% heeft een weegfactor tussen 1,5 en 3,1.

De hoogste weegfactor bedraagt 3,1. Door deze weegfactoren is de kans klein dat als gevolg van de weging vertekeningen in de resultaten optreden.

Omdat de steekproef bestaat uit personen met internet, terwijl de doelgroep van het onderzoek uit de gehele populatie van 18 jaar en ouder bestaat, treedt er zogenaamde 'onderdekking' op: personen zonder internetaansluiting zijn in de steekproef niet vertegenwoordigd. Hoewel de gegevens zijn herwogen naar de achtergrondkenmerken van de gehele populatie, kunnen er als gevolg van deze onderdekking alsnog afwijkingen optreden. Hiervoor is in dit onderzoek niet gecorrigeerd. De steekproef is diengevolge niet representatief voor de gehele Nederlandse bevolking. We merken hierbij wel op dat de mate van onderdekking beperkt is: volgens het CBS had in 2010 94% van de Nederlandse bevolking toegang tot internet.

3 De verwerking en het databestand

De data zoals voortkomende uit de geprogrammeerde vragenlijsten zijn omgezet in een SPSS-bestand. Bij het aanmaken van het bestand is gecontroleerd op waardebreuk en interne consistentie. Waarnemingen met te veel ontbrekende informatie zijn uit het bestand verwijderd.

Het databestand van de huidige meting is gekoppeld aan de bestanden van de twee eerdere metingen. De verwerking en de weging van de meting in 2010 heeft op precies dezelfde wijze plaatsgevonden. In 2007 bleek het niet nodig het databestand te wegen, de overige verwerking heeft wel op dezelfde wijze plaatsgevonden.

In 2007 zijn 21 vraagstukken voorgelegd ter prioritering, terwijl in 2010 en 2011 tien vraagstukken aan de respondenten zijn voorgelegd. Het is dus niet mogelijk om de prioriteringscijfers van de drie metingen te totaliseren. De gemiddelde scores zijn niet vergelijkbaar zijn, maar de rangorde (belang) wel.